

บทวิพากษ์...อันเนื่องมาจาก “อมตะ” ของวิมล ไทรนิมนวล

■ วนิดา ขำเขียว

“อมตะ” เป็นนวนิยายยอดเยี่ยมในขณะนี้ซึ่งนอกจากจะได้รับรางวัลซีไรท์แล้ว ยังเป็นนวนิยายขายดีที่มีแนวทางการเขียนแตกต่างจากรูปแบบเดิมในอดีต เพราะมีการนำเอาความรู้ในทางวิทยาศาสตร์สาขาพันธุวิศวกรรม และความรู้ในทางพระพุทธศาสนามาสอดแทรกในเนื้อหาทำให้เกิดการวิวาทะระหว่างฝ่ายวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นพวกบริโภคนิยม และฝ่ายพระพุทธศาสนา โดยใช้ตัวละครในเรื่องเป็นตัวแทนความคิดของแต่ละฝ่ายในการวิวาทะ นวนิยายเรื่องนี้จึงดูเหมือนว่าน่าจะให้ความรู้ที่ดีแก่ผู้อ่านในเรื่องการโคลน (Cloning) อันเป็นกระบวนการสร้างสิ่งมีชีวิตโดยไม่ต้องใช้การสืบพันธุ์แต่ใช้การอัดสำเนา DNA ของสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งไปสร้างสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะเหมือนตัวต้นแบบ และน่าจะทำให้ผู้อ่านได้ความรู้ในหลักธรรมะของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะในเรื่องของจิตแต่ถ้าเราพิจารณาอย่างละเอียดจะเห็นว่านวนิยายเล่มนี้ไม่ได้ให้ความรู้ตามที่กล่าวมาแล้วนี้มากมายนพที่จะทำให้เราหมดความสงสัย ยิ่งไปกว่านั้นกลับเพิ่มพูนความสงสัยมากยิ่งขึ้น อาจเป็นเพราะเนื้อหาของนวนิยายเล่มนี้ส่วนใหญ่มีจุดเด่นอยู่ที่การเปิดประเด็นปัญหาทางจริยธรรม อาทิเช่น

➢ การโคลนมนุษย์เพื่อนำชิ้นส่วนมาใช้ยืดอายุให้กับตัวต้นแบบเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่

➢ เป็นการถูกต้องหรือไม่ที่มนุษย์จะกระทำต่อมนุษย์ด้วยกัน โดยลดฐานะของตัวโคลนเท่ากับวัตถุอย่างหนึ่ง แล้วเรียกว่า “คนโคลน” แทนการเรียก “มนุษย์โคลน”

➢ ตัวโคลนมีเจตจำนงเสรี (Free Will) หรือไม่ที่จะตอบรับหรือปฏิเสธในการเป็นชิ้นส่วนอะไหล่ของตัวต้นแบบ

➢ กฎหมายมีความถูกต้องหรือไม่ที่อนุญาตให้มีการโคลนสิ่งมีชีวิต

จากประเด็นปัญหาทางจริยธรรมเหล่านี้จึงน่าจะมีผลต่อไป ที่จะเกิดประเด็นปัญหาในทางกฎหมาย คือ

➢ กฎหมายที่เปิดโอกาสให้มีการโคลนสิ่งมีชีวิตควรเป็นกฎหมายที่ใช้เป็นหลักสากลได้หรือไม่

➢ ทารกที่เกิดจากคนโคลน กับมนุษย์จริงนั้นเราจะถือว่าเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์และสิทธิ์ในทางกฎหมายเทียบเท่ากับมนุษย์จริงหรือไม่

➢ หญิงหรือชาย ที่สมรสกับคนโคลนจะมีสิทธิทางกฎหมายเท่ากับหญิงหรือชาย ที่เป็นมนุษย์จริงหรือไม่

➢ คนโคลนที่ไม่ยอม หรือไม่อนุญาตให้ผู้นำชิ้นส่วนของตนไปเป็นชิ้นส่วนอะไหล่ กฎหมายจะสามารถปกป้องพวกเขาได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด และจะมีบทลงโทษต่อผู้กระทำร้ายต่อคนโคลนหรือไม่

เราอาจกล่าวได้ว่า นวนิยายเรื่องนี้มีส่วนช่วยให้เราเห็นประเด็นปัญหาในทางจริยธรรมและปัญหาในทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการโคลนมนุษย์ แต่ส่วนที่ไม่ช่วยให้ผู้อ่านเกิดความกระจ่างในทางความคิดก็คือ ประเด็นปัญหาในเรื่องจิตที่ว่า จิตเป็นส่วนหนึ่งของสมองหรือไม่ อันเป็นประเด็นปัญหาทางอภิปรัชญาที่ยังไม่มีผู้ใดในยุคปัจจุบันมาทำให้ปัญหาเหล่านี้ยุติได้ แม้ว่าตัวเอกอย่างอรชุนซึ่งเราอาจกล่าวได้ว่าเป็นตัวแทนความคิดทางพระพุทธศาสนา จะพยายามอธิบายให้ผู้อ่านได้เข้าใจในหน้า 156 - 158 โดยย้าให้เข้าใจว่า **สมองเป็นเพียงสถานที่ทำงานของจิตเท่านั้น จิตจึงไม่ได้อยู่ที่สมองและคลื่นสมองก็เป็นเพียงการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของจิต ฉะนั้น สมองและคลื่นสมองจึงไม่ใช่จิตแต่เป็นสสารที่เป็นเครื่องมือของจิต ส่วนจิตนั้นเป็นนามธรรมที่ทำหน้าที่รู้สึกนึกคิด เป็นสิ่งที่ไม่คงทนมีการเกิดและดับติดต่อกันไปนับไม่ถ้วนและการเกิดดับนั้นเป็นสันตติที่ต่อเนื่องกัน จึงทำให้เราคิดว่าจิตมีดวงเดียวไม่เปลี่ยนแปลงจิตอาศัยอยู่ที่หทัยวัตถุและทำหน้าที่รับรู้โดยอาศัยระบบประสาทตามทวารต่าง ๆ ตอนที่จิตรับอารมณ์จะมีเจตสิกเข้ามาร่วมปรุงแต่งด้วยจึงทำให้เกิดเป็นความรู้สึกและการกระทำขึ้นมา**

การอธิบายของอรชุนในเรื่องจิตและกรรมนี้ทำให้เราเห็นว่า ผู้แต่งได้มีการศึกษาในเรื่องนี้มาก่อน ฉะนั้นจึงสามารถอธิบายเรื่องจิตตามทัศนะของพระพุทธศาสนาโดยป้อนคำพูดให้แก่อรชุนและสร้างบทบาทให้อรชุนเป็นลูกศิษย์วัดที่รับความรู้ธรรมะมาจากวัดที่เขาเคยอาศัยมาก่อนในวัยเด็กหลายตอนของนวนิยายเรื่องนี้ อาจทำให้ผู้อ่านบังเกิดความเคลิบเคลิ้มไปกับบทสนทนาธรรมระหว่างอรชุนกับบุคคลต่างๆ จนทำให้เราสามารถสรุปได้ว่า อรชุนมีความเชื่อมั่นอย่างปักใจว่าจิตไม่ได้อยู่ที่สมอง เขาจึงกล้าที่จะอุทิศตนเองให้พรหมินทร์ และคาดหวังว่าเมื่อสมองของพรหมินทร์มาอยู่ในร่างกายของเขาแล้ว จิตวิญญาณของความเป็นอรชุนจะต้องมีอยู่และ

สามารถครอบงำสมองของพรหมินทร์ ซึ่งเป็นเพียงสถานที่ทำงานของจิตเท่านั้น และ ณ เวลานั้นเขาจะสามารถครอบครองกิจการของพรหมินทร์ได้ทั้งหมด อีกทั้งสามารถปลดปล่อยชีวิตคนโคลนได้อีกเป็นจำนวนพัน รวมทั้งชีวิตของชีวิต เราอาจกล่าวได้ว่า อรชุนใช้ชีวิตเป็นเดิมพันในความเสี่ยงครั้งนี้ **แต่แล้วเมื่อเราได้อ่านจนถึงบรรทัดสุดท้าย เราจะพบว่าตอนจบของนวนิยายเรื่องนี้ดูเหมือนจะสนับสนุนทฤษฎีของ โปรเฟสเซอร์ สเปนเซอร์ ที่เชื่อว่าจิตอยู่ที่สมอง และความรู้สึกนึกคิดเป็นผลมาจากการทำงานของสมอง** เพราะการถ่ายสมองของพรหมินทร์ให้ไปอยู่ในร่างของอรชุนนั้น ไม่ได้ทำให้พรหมินทร์เป็นอรชุน พรหมินทร์ยังคงเป็นพรหมินทร์ และอาจจะมีคามอหังการมากกว่าเดิม อันเป็นผลมาจากความมั่นใจในความเชื่อของตนจึงกล้าที่จะลบหลู่พระเจ้า และกฎไตรลักษณ์ (สามารถอ่านได้ในหน้าที่ 221) ดังคำพูดที่ว่า

“กฎไตรลักษณ์ที่บั่นทอนชีวิตมนุษย์มาไม่น้อยกว่า 4 ล้านปีนั้น บัดนี้ได้ถูกทำลายลงแล้ว! ด้วยวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีขั้นสุดยอดของเรา...”

“พระเจ้าตายแล้ว! และถูกฝังกลบไปแล้ว! ... บัดนี้มนุษย์ได้สถาปนาตนเองเป็นพระเจ้าแล้ว... วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีคือสัจธรรมอันไม่จอมปลอมของเรา”

จากจุดนี้มีสิ่งที่จะต้องพึงระวังอย่างมากก็คือ ผู้อ่านที่ขาดความรู้ในทางพระพุทธศาสนา อาจเกิดความสับสน และมีจิตที่โน้มเอียงได้ง่ายในการยอมรับทฤษฎีของ โปรเฟสเซอร์ สเปนเซอร์ ทั้งๆ ที่นั่นแห่งความจริงแล้วเรา**ไม่สามารถสรุปได้ว่าทฤษฎีของ โปรเฟสเซอร์ สเปนเซอร์ มีความจริงเต็มร้อย เพราะยังไม่มีข่าวว่ามีการทดลองเปลี่ยนถ่ายสมองกันเลยในยุคปัจจุบัน** ถ้าประสบความสำเร็จจริงคงจะต้องมีการประกาศให้ทราบกันทั่วไป เช่นเดียวกับการโคลนนิ่งแกะ ฉะนั้นเราก็ไม่อาจสรุปได้ว่าจิตอยู่ที่สมอง

การจบเรื่องราวเช่นนี้ จะด้วยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจของผู้เขียนก็ตาม ย่อมมีผลต่อความศรัทธาของพวกที่นับถือศาสนาทั้งที่มีพระเจ้าและไม่มีพระเจ้า และอาจจะมีผลทำให้เกิดความสั่นคลอนในทางความเชื่อเรื่อง จิต วิญญาณ นรก สวรรค์ และพระเจ้า ความอหังการของมนุษย์จะมีมากขึ้น เพราะมีความมั่นใจในศักยภาพของตนสูงจนกลายเป็นพวกอัตตนิยม (Egoism) อันเป็นกลุ่มที่ชอบใช้ตัวเองเป็นเครื่องตัดสิน จากคำพูดของพรหมินทร์ในหน้า 22 ที่ว่า

“นี่คือผู้รังสฤษฏ์ชีวิตใหม่ให้ผม... ท่านคือหัตถ์แห่งพระเจ้าที่ประทานชีวิตนิรันดร์ให้ผม”

จากคำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่า พรหมินทร์เป็นมนุษยนิยม (Humanism) ในรูปแบบที่มีวิทยาศาสตร์เป็นศาสนา และวิทยาศาสตร์เช่นนี้มีความโน้มเอียงไปในทางวัตถุนิยมเชิงบริโภคนิยม ถ้าสังคมในอนาคตมีแนวคิด และหลักการเช่นนี้ก็เป็นเรื่องที่น่าหวาดวิตกเพราะความอหังการ และมมังการของมนุษย์จะเป็นตัวผลักดันให้สังคมมนุษย์ไปสู่กลียุคได้เร็วยิ่งขึ้น และโลกจะต้องถูกทำลายเพราะอวิชชาและตัณหาของคนในสังคมนั้นๆ

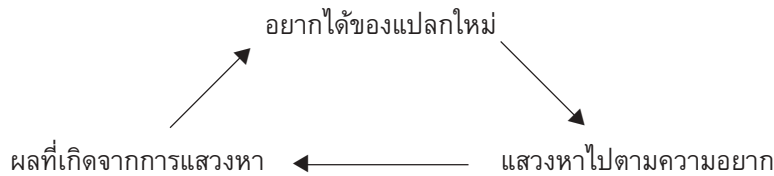
นอกจากนี้อรชุน ซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่องที่ถูกเขียนได้สร้างบทบาทให้เป็นผู้ทรงความรู้ในทางธรรมะ แต่กลับมีหลักปฏิบัติที่ขัดแย้งกับคำพูดของตนเอง นั่นคือการที่อรชุนมีความสามารถในการอธิบายธรรมะได้เป็นเรื่องราว โดยเฉพาะเรื่องจิตอันเป็นเรื่องที่ยากที่สุด และเป็นส่วนที่อยู่ในพระอภิธรรมของพระพุทธศาสนา ในขณะที่เดียวกันก็เป็นปัญหาทางอภิปรัชญาของพวกนักปรัชญา แต่อรชุนกลับมีพฤติกรรมที่อาฆาตแค้นจนถึงขนาดวางแผนที่จะยกร่างกายของตนให้พรหมินทร์ และยอมให้สมองของพรหมินทร์มาอยู่ในร่างกายของตนเพื่อจะยึดกิจการทั้งหมดของพรหมินทร์ แม้ว่าผู้เขียนจะพยายามทำให้อรชุนเป็นผู้มีเมตตา โดยวางแผนช่วยชีวิตเพื่อให้มีชีวิตกลับมาใหม่อีก แต่ความเมตตานี้ก็ทำให้เราคิดต่อไปได้ว่าไม่น่าจะมาจาก

เนื้อแท้ของจิตใจ แต่เกิดจากความรู้สึกร่วมที่เป็นคนโคลนเหมือนกันและมีเจตนาไม่ดีแฝงอยู่ เพราะมีการวางแผนที่จะใช้ดิริตันเป็นเครื่องมือด้วยการทำให้หล่อนมีลูกกับเขาเพื่อจะได้แก้แค้นพรหมินทร์ ผู้เป็นบิดา เพราะคาดหวังว่าวันใดที่บิดาของดิริตันทราบ ว่าลูกสาวของตนมีลูกกับคนโคลนย่อมสร้างความทุกข์และความอภัยศให้สาสมกับกรรมที่เขาทำไว้กับคนโคลนแม้ว่าผู้เขียนจะพยายามเน้นให้อ่านเชื่อว่าเป็นการร้ายที่อรชุนทำไปนั้น เป็นเพราะต้องการช่วยเหลือคนโคลนนับจำนวนพันก็ตาม ก็ไม่สามารถเป็นเหตุผลที่มีน้ำหนักมากพอที่จะช่วยยกสถานภาพของเขาให้เป็นผู้มีคุณธรรมอย่างแท้จริงได้ トラบใดที่วิธีการไม่ถูกต้องในทางจริยธรรม เป้าหมายนั้นจะถูกต้องได้อย่างไร แม้เป้าหมายดีแต่การกระทำไม่ดีก็ไม่น่าจะถูกต้องในทางศีลธรรม โดยเฉพาะศีลธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาที่อรชุนสนับสนุนทฤษฎีทางฝ่ายนี้ ดังนั้นอรชุนแม้มีความรู้ในทางธรรมะแต่การปฏิบัติยังขาดความบริสุทธิ์ใจและไม่ถูกต้องในทางธรรมะ จึงเหมือนเด็กน้อยที่ตีแต่ทองจำเองในเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แต่ในทางปฏิบัติแล้วไม่ต่างจากคนที่ “มือถือสาปากถือศีล” ในขณะเดียวกันนวนิยายเรื่องนี้ยังมีความเสี่ยงสำหรับคนบางระดับที่ขาดวิจารณญาณ ซึ่งอาจเลียนแบบแนวคิดหรือชอบทดลองของแปลกใหม่ โดยเลียนแบบตัวละครในนวนิยาย ซึ่งอาจทำให้เกิดผลร้ายต่อบุคคลและสังคม

การเขียนนวนิยายในทำนองนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ประพันธ์จะต้องมีความระมัดระวัง และมีความรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นในภายหลัง และจะต้องมีวิสัยทัศน์ที่อิงอยู่บนหลักการทางศีลธรรม จึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีส่วนในการสร้างสรรค์สังคม และสร้างโลกให้บรรลุถึงสันติภาพ นักประพันธ์จะต้องเตือนใจตนเองอยู่เสมอว่าความแปลกใหม่เป็นเพียงเครื่องกระตุ้นให้คนผันผวนไปตามอารมณ์ชั่ววูบหนึ่ง

เท่านั้นแล้วก็จางหายไป แล้วนักประพันธ์ก็ต้องไปแสวงหาของแปลกๆ ใหม่ๆ มาอีก เพื่อสนองตัณหาของบุคคลในสังคมนั้นๆ ทำให้เกิดวัฏจักรของตัณหา

โดยเริ่มตั้งแต่อยากได้สิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ทำให้เกิดการแสวงหาเมื่อหามาได้ก็เป็นสุขหาไม่ได้ก็เป็นทุกข์แล้วก็อยากได้สิ่งแปลกใหม่ต่อไปอีกดังภาพ

เป็นที่น่าเสียดายว่า “อมตะ” มีท่าที่รีบจบเร็วเกินไป และไม่มีส่วนใดของหนังสือที่จะแสดงให้เห็นว่าน่าจะมีเล่มที่ 2 จึงอาจทำให้หลายคนผิดหวังที่ความตั้งใจและความฝันของอรชุนไม่ได้เป็นไปตามความคาดหมาย และในเรื่องก็ไม่ได้กล่าวถึงวิญญูณของเขาว่า จะมีโอกาสมาเกิดในภพใหม่เพื่อกลับมาแก้แค้นพรหมินทร์อีกหรือไม่ แม้ว่าอรชุนจะเชื่อว่าเขาจะต้องกลับมาอีก ซึ่งเราจะพบได้จากคำพูดของอรชุน ในหน้า 167

“...ไม่มีประโยชน์อะไรที่ผมจะต้องเสียใจหรือแม้แต่ว่า เพราะเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ช่วยให้คนตายได้สะดวกสบายขึ้น ผมรู้ว่ามันจะผ่านไปอย่างรวดเร็วโดยแทบไม่รู้ตัวด้วยซ้ำบางทีการนอนหลับยังจะยากกว่าการจากไปของชีวิตเสียอีก **แต่ทันทีที่ชีวิตผมจากไป ผมก็จะกลับมาอีก**”

นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้มอบบำเหน็จรางวัลแห่งชัยชนะให้กับฝ่ายวิทยาศาสตร์ โดยทำให้โปรเฟสเซอร์ประสบความสำเร็จในการผ่าตัด ทำให้พรหมินทร์สามารถมีชีวิตใหม่ที่สดชื่น มีความมั่นคง พวกวิญญูณและพวกหันหลังให้ศาสนาอาจจะรู้สึกพอใจและชื่นชมกับชัยชนะครั้งนี้ ส่วนพวกที่ชื่นชมกับนวนิยายเรื่องนี้จะได้แก่ พวกนักศาสนา และนักจริยธรรม ซึ่งอาจจะมีผลทำให้พวกนี้ไม่ยอมพิจารณาถึงความตั้งใจของผู้เขียนที่พยายามเขียนนวนิยายที่อิงกับแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ ปรัชญา และศาสนา โดยมีจุดหมายเพื่อกระตุ้นสังคมให้คิดถึง

ผลร้ายของการโคลนสิ่งมีชีวิต แต่วิธีการจบนวนิยายของผู้เขียนมีแนวโน้มเข้าข้างวิญญูณ และไม่พยายามคลี่คลายปัญหาทางจริยธรรมแต่กลับทิ้งประเด็นปัญหาให้ผู้อ่านคิดเอง **จึงขอยอมเปิดโอกาสให้ มีทั้งผู้ที่เข้าใจคิดและผู้ที่คิดอย่างไม่เข้าใจเกิดขึ้นได้** น่าเสียดายที่นวนิยายเรื่องนี้น่าจะเป็นที่ฟังได้อย่างดีของพวกนักศาสนา นักจริยธรรม และประชาชนทั่วไปในการแก้ไขปัญหาทางจริยธรรมในเรื่องที่เกี่ยวกับการโคลนสิ่งมีชีวิต นัยตรงข้ามกลับกลายเป็นว่าทิ้งประเด็นปัญหาให้เป็นปัญหาไว้อย่างเดิม เช่นเดียวกับประเด็นปัญหาในเรื่องจิตที่ยังคงทิ้งไว้ให้ผู้อ่านคิดต่อไปโดยหาข้อสรุปไม่ได้ว่า แท้จริงแล้วจิตอยู่ที่สมองหรือสมองเป็นสถานที่ทำงานของจิต **ดังนั้นเพื่อให้นวนิยายอมตะมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นจึงน่าจะมีเล่มที่ 2 จะได้ช่วยคลี่คลายปัญหาต่างๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือเล่มนี้น่าจะช่วยส่งเสริมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในตัวมนุษย์ได้**

ตามที่กล่าวมาแล้วนี้เราอาจสรุปได้ว่านวนิยายเรื่อง “อมตะ” สะท้อนถึงประเด็นปัญหาหลักสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ปัญหาทางจริยธรรมในเรื่อง การโคลนสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะในเรื่องนี้เน้นหนัก การโคลน “มนุษย์” ซึ่งผลที่ได้ในที่นี่เรียกสิ่งนี้ว่า “คน” จึงไม่มีฐานะเท่ากับ “มนุษย์”
2. ปัญหาอภิปรัชญาที่ว่าด้วยเรื่อง “จิต”

ทั้งสองปัญหานี้เป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันมาแล้วในวงการปรัชญาและศาสนา และยังหาข้อสรุปไม่ได้ ดังนั้นเมื่อนำเอาสิ่งที่ยังเป็นปัญหาอยู่มาผูกในเนื้อเรื่องของนวนิยาย ย่อมทำให้นวนิยายนั้นมีประเด็นปัญหาแฝงอยู่ บางคนอาจจะมองว่านวนิยายเล่มนี้มีความแปลกใหม่ ซึ่งความแปลกใหม่นี้เราอาจกล่าวได้ว่ามีความใหม่ในแง่ที่ยังไม่มีนักเขียนไทยคนใดได้ทำ แต่ในมุมมองทางปรัชญาและศาสนา ประเด็นปัญหาเช่นนี้ไม่มีความแปลกใหม่แต่อย่างใด โดยเฉพาะเรื่องของ “จิต” ซึ่งเป็นปมปัญหาใหญ่ที่เป็นจุดสำคัญของเรื่อง และมีผลเชื่อมโยงกับประเด็นปัญหาในทางจริยธรรม และการตีความทางกฎหมาย “จิต” จึงเป็นปัญหาที่เรื้อรังและถกเถียงกันมานานตั้งแต่ก่อนพุทธกาลจนถึงปัจจุบันก็ยังหาข้อสรุปให้เป็นที่น่าพอใจของทุกฝ่ายไม่ได้ แม้ว่าจะพระพุทธศาสนาได้อธิบายในเรื่องจิตไว้อย่างละเอียดก็ตาม แต่ฝ่ายวิทยาศาสตร์บางกลุ่มไม่สามารถยอมรับคำตอบได้ เพราะการใช้ปัญญาในการเข้าถึงเรื่อง “จิต” นั้น ใช้ต่างวิธีกัน กล่าวคือ ในทางพระพุทธศาสนานั้น เราจะเข้าใจในเรื่องจิตได้ก็ต้องใช้ภาวนามยปัญญา อัน

เป็นปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติและเข้าถึงธรรมะได้ด้วยตนเอง โดยใช้สมาธิและวิปัสสนาเป็นเครื่องมือในการเข้าถึง นั่นคือการใช้จิตที่ได้รับการฝึกฝนอย่างดีจนเกิดปัญญาเห็นแจ้งความรู้ที่เกิดขึ้นนี้จึงเป็นความรู้เฉพาะตนที่เรียกว่า “ปัจเจก เวทิตัพโพ วิญญูหิ” ส่วนความรู้ในทางวิทยาศาสตร์ แม้ว่าจะอาศัยการปฏิบัติค้นคว้าทดลองก็ตาม แต่เครื่องมือที่ใช้เป็นพวกวัตถุต่างๆ ที่นำมาทดลองหาความจริงจนปรากฏชัดแก่ผัสสะทั้ง 5 เท่านั้น คำตอบในเรื่องจิตของฝ่ายวิทยาศาสตร์และฝ่ายพระพุทธศาสนา จึงขนานคู่กันมาจนทุกวันนี้ และไม่เพียงแต่พระพุทธศาสนาเท่านั้นที่กล่าวถึงเรื่องจิต ศาสนาฮินดู ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาอื่นๆ ที่มีพระเจ้าก็ล้วนแต่เชื่อว่าจิตมีจริง ดังนั้นคำตอบในเรื่องจิตของฝ่ายวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นสสารนิยม จึงไม่สามารถมาบรรจบกับคำตอบของฝ่ายศาสนาที่นับถือพระเจ้า และมีความเป็นจิตนิยมสูง ส่วนพระพุทธศาสนาซึ่งไม่ใช่ทั้งสสารนิยมและจิตนิยม คำตอบในเรื่องจิตของฝ่ายพระพุทธศาสนาก็ยังไม่สามารถทำให้พวกสสารนิยมพอใจได้นี่เองจึงเป็นเหตุให้เกิดการถกเถียงในเรื่องจิตมาจนทุกวันนี้

บรรณานุกรม

วิมล ไทรนิ่มนวล. อมตะ. โรงพิมพ์ L.T. Press, 2543.